

Wie zijn herinneringen verliest, is nog niet van zijn verleden verlost

In *Memento* maakt het geheugen soms plaats voor vergetelheid, maar daarmee verdwijnt de schuld niet. De roman kan voorzichtig worden gelezen als een vervolg en afronding van *Geen Verweer*, maar staat nadrukkelijk ook op eigen benen.

Ergens in *Memento* bevindt zich een ongemakkelijke paradox: misschien zou een mens gelukkiger zijn wanneer hij bepaalde gebeurtenissen uit zijn verleden eenvoudig kon vergeten. Maar wie niet meer weet wat hem is aangedaan, weet ook niet meer waarom hij geworden is wie hij is.

Het is rond die gedachte dat *Memento* zijn verhaal bouwt. De roman begint bij een vraag die bedrieglijk eenvoudig klinkt: **wie ben ik?** Vervolgens wordt die vraag steeds verder opgebroken. Want identiteit blijkt hier geen vaststaand gegeven, maar een verzameling herinneringen, verhalen van anderen, documenten, brieven en interpretaties. Wie bepaalt uiteindelijk welke versie van een leven de ware is?

Dat maakt *Memento* in de eerste plaats tot een roman over geheugen. Niet alleen over wat we onthouden, maar vooral over de onbetrouwbaarheid daarvan. Het boek is opgebouwd in vier delen met veelzeggende titels als 'Wie ben ik', 'Met verschillende ogen', 'Alles gaat voorbij, behalve het verleden' en uiteindelijk 'De zegen van het vergeten'. Die opbouw verraadt al dat de schrijver minder geïnteresseerd is in een klassieke ontknoping dan in de manier waarop een mens betekenis geeft aan wat hem is overkomen.

Centraal staat Mats, een man met een verleden dat zich niet gemakkelijk laat reconstrueren. Filosofie speelt daarbij een opvallende rol. Nietzsche, Sartre, Marcus Aurelius en het begrip *amor fati* duiken niet op als intellectuele versiering, maar als tegenstemmen bij de gebeurtenissen. Kun je je lot werkelijk aanvaarden? Is een leven zonder spijt mogelijk? En wat betekent vergeving wanneer degene die moet vergeven nauwelijks nog beschikt over dezelfde herinneringen als degene die het onrecht onderging?

De sterkste passages zijn die waarin *Memento* dergelijke vragen niet probeert op te lossen, maar ze laat botsen met het alledaagse. Een bureau, een briefje, een boek, iemand die voor de laatste keer naar college vertrekt: kleine voorwerpen en handelingen krijgen achteraf een andere betekenis. Zo wordt beschreven hoe Mats jarenlang niet meer wordt uitgezwaaid, terwijl hij ongemerkt toch vanuit een donkere kamer wordt nagekeken. Op zijn laatste collegedag kijkt hij zelf, bij uitzondering, nog eenmaal om. Het is zo'n klein gebaar dat juist daardoor veel zegt over verwijdering, hoop en afscheid.

Geleidelijk wordt duidelijk dat herinneringen in deze roman niet uitsluitend in het hoofd bestaan. Ze bevinden zich ook buiten onszelf. In verhalen van anderen. In foto's. In brieven. In wat kinderen, geliefden en familieleden zich herinneren. Tegen het einde probeert Mats via zulke bronnen een

tijdelijk van zijn eigen verleden samen te stellen. Het resultaat brengt geen eenvoudige bevrijding: naarmate zijn reconstructie completer wordt, verdwijnt juist zijn vrolijkheid. Weten blijkt niet automatisch hetzelfde als genezen.

Wie *Geen Verweer* kent, zal in *Memento* echo's herkennen. Voorzichtig valt de roman zelfs te lezen als een vervolg op, en in zekere zin een afronding van, dat eerdere verhaal. Sommige gebeurtenissen en verhoudingen krijgen een ander perspectief en morele zekerheden worden opnieuw onderzocht. Dat is interessant omdat *Memento* niet simpelweg wil vertellen 'hoe het verderging'. Het boek lijkt eerder terug te kijken naar wat eerder als waarheid kon worden aangenomen en vraagt vervolgens: wat gebeurt er wanneer hetzelfde verleden door andere ogen wordt bekeken?

Tegelijkertijd zou het jammer zijn *Memento* uitsluitend als vervolgroman te benaderen. Daarvoor is het centrale vraagstuk te zelfstandig. Een lezer die *Geen Verweer* niet kent, kan zonder veel moeite instappen. De geschiedenis die nodig is om Mats en zijn omgeving te begrijpen wordt binnen deze roman opnieuw opgebouwd – en juist dat reconstrueren behoort tot het wezen van het boek.

Niet alles werkt even goed. De filosofische verwijzingen liggen soms nadrukkelijk aan de oppervlakte. Personages denken en spreken af en toe wel erg rechtstreeks in de richting van de grote thema's: waarheid, schuld, herinnering, vergeving, lotsaanvaarding. De roman had op die momenten iets meer op zijn scènes en iets minder op zijn uitleg mogen vertrouwen. Ook de vele brieven en reconstructies vertragen het verhaal soms.

Maar precies die veelheid heeft een functie. Eén gebeurtenis kan verschillende waarheden opleveren, afhankelijk van degene die haar vertelt. Vooral wanneer Hanna's perspectief nadrukkelijker zichtbaar wordt, krijgt het verleden een onaangename beweeglijkheid. In haar eigen terugblik blijken liefde, familie, wraak en berekening op manieren met elkaar verweven die een eenvoudige verdeling tussen dader en slachtoffer bemoeilijken. Later wordt zelfs beschreven hoe gespeelde afkeer langzaam echte afkeer wordt. Dat is misschien wel een van de donkerste gedachten uit de roman: wie lang genoeg een rol speelt, kan er uiteindelijk in gaan wonen.

De titel is dan ook goed gekozen. *Memento* betekent: gedenk, herinner. Maar deze roman vraagt voortdurend of herinneren werkelijk altijd een zegen is. Het verleden kennen kan noodzakelijk zijn om jezelf te begrijpen; het kan je tegelijkertijd gevangenhouden in een verhaal waaraan je niet meer kunt ontsnappen.

Daarmee verschuift *Memento* uiteindelijk van psychologische roman naar een bescheiden filosofische roman over identiteit. We denken graag dat ons verleden achter ons ligt. Dit boek suggereert iets anders: het verleden bestaat zolang het invloed heeft op de keuzes die vandaag worden gemaakt.

En misschien is vergeten daarom niet het tegenovergestelde van herinneren. Misschien zijn beide manieren om verder te kunnen leven.

Memento — ★★★★★☆

Een soms nadrukkelijk filosofische, maar intrigerende roman over geheugen, schuld en de vraag hoeveel verleden een mens nodig heeft om zichzelf te blijven.